

Kültürü çok eski yıllara dayanan ceviz, botanikte *Juglandales* takımının *Juglandaceae* familyasının *Juglans* cinsine girmektedir. Dünyada İran veya İngiliz cevizini olarak bilinen ve yetiştiriciliği yapılan cevizin bilimsel adı ise *Juglans regia*'dir. Ceviz türleri dünyada doğal olarak Amerika'nın doğu ve güney kıyılarından, Ant dağları, Büyük ve Küçük Antiller, Japonya, Çin, Hindistan, Himalaya, Güney Asya, İran, Türkiye, Güney ve Orta Avrupa'ya kadar geniş bir alanda yayılmış durumdadır.

Ceviz ağaçları, ülkemizin her bölgesinde doğal olarak yetişebilmektedir. Soğuk kuzey rüzgarlarından korunmuş vadilerde ve bu vadilere açılan dere yamaçlarında ceviz ormanlarına rastlamak mümkündür. Zengin ceviz ağacı popülasyonları içinde yöre isimleri ile tanınan çok sayıda tipler meydana gelmiştir. Şebin, Niksar, Kemah, Erzincan, Göynük, Adil Cevaz, Bitlis, Hekimhan, Ermenek, Kaman, Kahramanmaraş Cevizi bu örneklerden bazılarıdır.

Türkiye'de 2020 yılında 287 bin ton ceviz üretimi gerçekleşmiştir. Ceviz üretiminde yaklaşık 20 bin ton ile Bursa ili ilk sıradadır. Bursa'yı 16 bin 500 ton ile Mersin ve 13 bin ton ile de Kahramanmaraş takip etmektedir.

Cevizde, kendine uyumsuzluk görülmesi de erkek ve dişi çiçeklerin farklı dönemlerde olgunlaşması (dikogami) optimal meyve tutumunu ve verimliliği etkileyebilecek çok önemli bir husustur. Ceviz bahçesinde iyi bir tozlanma sağlayabilmek için tozlayıcı çeşidin polen yaydığı dönem ile yetiştiriciliği yapılan çeşidin dişi çiçeklerinin aktif olduğu dönemlerinin çakışması gerekmektedir. Dölleme ile ilgili bir diğer sorun ise aşırı polen varlığının Serr gibi hassas çeşitlerde olduğu gibi dişi çiçek dökümlerine neden olabilmesidir. Bu nedenle, ceviz bahçe tesisinde kullanılacak olan çeşitlerin dölleme biyolojileri ile birbirleri üzerine olan etkilerinin iyi bilinmesi

gerekmektedir. Bunun dışında bahçede, erkek ve dişi çiçekleri aynı zamanda olgunlaşan çeşitlere ağırlık verilerek, yüksek meyve tutumu ve verimlilik artırılabilir.

Cevizde yetiştiriciliğinde önemli konulardan biride, özellikle ilkbahar donlarının riskli olduğu bölgelerde geç yapraklanan ve geç çiçeklenen ağaçların seçilmesi gerekliliğidir. Nitekim ülkemizde ticari olarak çoğaltımı yapılan Yalova orijinli çeşitlerin karasal iklimli bölgelerde soğuk zararına uğradığı bilinmektedir. Erkenci çeşitler bakteriyel yanıklık ve iç kurdandan daha çok etkilenmektedirler. Dolayısıyla üstün meyve özelliklerinin yanı sıra geç yapraklanma, yan dallarda yüksek oranda meyve verme, hastalık ve zararlılara dayanıklılık gibi özelliklerin bir veya birkaçını bir arada bulandıran genotiplerin geliştirilmesi ceviz yetiştiriciliğinin ve ıslahının en önemli konusudur. Ülkemizde son yıllarda bu konularda ıslah çalışmalarına ağırlık verilerek yeni ceviz çeşitleri ıslah edilmiş ve edilmekte olması umut vericidir.

Cevizdeki Çoklu doymamış yağ asitleri olan alfa-linolenic ve linoleic insan sağlığı açısından son derece önemlidir. Linolenic asit kandaki basıncı azaltarak atardamarlardaki iltihaplanmayı, sertleşmeyi ve tıkanmayı, kan pıhtılaşmasını önler; kolesterolü düşürerek kalbi korur, bazı kanser çeşitlerine karşın vücudu güçlü kılar.

Bitkisel Özellikler: Ceviz uzun ömürlü ağaçlardır. Ceviz ağaçları büyük taç yapar ve 25-30 m'ye kadar yükselebilirler ve ağacın bütün organları değerlendirilebilir. Kazık köklüdür ve kökleri 3-4 m derine gidebilmektedir. Ceviz çiçekleri bir cinslidir. Erkek ve dişi çiçekler ayrı sürgünde, ancak aynı ağaç üzerinde bulunmaktadır. Erkek çiçekler iki yıllık dallarda, dişi çiçekler aynı yılın sürgünlerinde bulunur. Tozlanma rüzgarla olmaktadır.

İklim ve Toprak İsteği: İlkbahar geç ve sonbahar erken donları sürgünlerde zararlanmalara neden olabilir. Bu nedenle bahçe tesisinde dikkat edilmelidir. Kış soğukları bitkileri öldürecek kadar (-25 °C) düşük olmamalıdır. 38 °C sıcaklıktan sonra güneş yanıklığı, iç büzülmesi gibi zararlar başlar. Bu nedenle -25 °C ve 38 °C ceviz ağacının yetişebileceği sıcaklık aralığını göstermektedir. İlkbahar geç yağışları ağaçlarda bakteriyel leke ve kara leke zararını artırabilmektedir. Ceviz ağaçları kazık kökleri nedeniyle fazla su tutmayan, süzek ve derin toprakları sever. Taban suyu yüksek yerlerden hoşlanmaz. Toprak ve sudaki tuza karşı hassastır. Tuzluluk arttıkça verim kaybı da artmaktadır. Toprak pH'sı 6,5-7,5 olan araziler uygun alanlardır Toprakta sert tabaka varsa, dip kazanla sürülmelidir. Sulama imkanı olmayan yerlerde ekonomik anlamda kazanç elde edilebileceği umuduyla bahçe tesis etmekten kaçınılmalıdır.

Bahçe Tesisi: Ceviz bahçesi tesis edilirken; arazinin sulama imkanları ve toprak yapısı bilinmelidir. Taban suyu yüksek alanlardan uzak durulmalıdır Don alanı oluşan yerlere bahçe kurulmamalıdır. İlkbahar geç donları olan yerler sakıncalıdır. Bölgeye uygun en az 2 çeşit dikilmelidir. İsmine doğru, sertifikalı fidan kullanılmalıdır.

Önce arazi hazırlığı yapılır. Toprakta sert tabaka varsa dip kazan veya ripperle sürüm yapılır. Dekara 4-5 ton iyi yanmış ahır gübresi verilerek toprağın organik maddesi artırılması bitki gelişimi olumlu etkilemektedir. Ahır gübresi yoksa yeşil gübreleme uygulanabilir. Diskaro ve tırmıkla sürüm yapıldıktan sonra, çukur işaretlemesi yapılır. Dikim mesafesi 7x7, 8x8, 7x4, 8x4 gibi aralıklarda değişmektedir. Cevizler arasındaki bu mesafeler verim şekli (uç dal, yan dal), arazi eğimi, makine kullanımı gibi etmenlere bağlıdır. 60cm genişlik ve 70 cm derinlikte çukurlar açılır. Fidanlar dikilir ve

herk bağlandıktan sonra can suyu verilmelidir. Dölleyici çeşitler esas çeşitten en fazla 50-70 m mesafede olmalıdır. Arazinin rüzgar yönü dikkate alınmalı ve dölleyici dikimine bu bağlamda önem verilmelidir.

Su İsteği: Ceviz ağaçları geniş dal yapan ve geniş yapraklı bir ağaç olduğundan suya fazla ihtiyaç duyarlar. Bu nedenle ticari bir ceviz bahçesi kesinlikle sulanmalıdır. Sulama; karık, salma ve damlama yöntemleriyle yapılabilir. Optimal sulama sistemi olarak en doğru yöntem damla sulama yöntemidir. Damla sulama sistemi kurulurken suyun gövdeye temas etmemesine ve gövdeye yakın yerlerde toplanmamasına dikkat edilmelidir. Bu husus özellikle mantarı hastalıklara yolaçabilmektedir. Haziran–Temmuz ve Ağustos'ta en fazla suya ihtiyaç olur. Sulama sistemine bağlanan gübre tankı ile gübreleme yapılabilir.

Budama ve Bakım: Cevizde şekil ve ürün budaması yapılır. Budama şiddetli soğuklar geçtiğinde ve ilkbahar geç donlarından sonra yapılmalıdır. Kesim yapılan yara yüzeyi macunlanmalıdır. Şekil budaması, dalların gövdeyle geniş açı yapması amacıyla, fidan dikildikten sonra 1m yükseklikten kesilir.

Tepe kesim yerinin altındaki 1-3 göze dokunulmadan, aşağıdaki gözlerde boyunlu göz varsa kesilir. Ceviz ağaçlarına doruk dallı ve modifiye lider sistemiyle şekil verilebilir. Taç yüksekliği kurak bölgelerde daha alttan, nemli yerlerde ise daha yukarıdan bırakılabilir. Modifiye lider sistemde bir lider ve 5-6 ana dal olacak şekilde budanabilir.

Dişi çiçekler ve meyve çeşit özelliğine bağlı olarak yeni sürgünlerin ucunda oluşur. Bu nedenle sürgün uçları kesilmemelidir. Erkek çiçekler iki yıllık dallarda oluşur. Sağlıklı ağaçlarda yıllık sürgün uzunluğu 10-30 cm arasındadır. Dallarda sert budama yapılırsa, uzun sürgünler meydana

gelir verim düşer. Ağacın iç kısımlarında ışıklanma için, dal seyreltmesi yapılabilir. Ancak çıplaklaşma olmamalıdır. Ağaçta kuruyan ve rekabet eden dallar varsa çıkarılabilir.

Hasat: Hasattan 15 gün önce ağaçlar sulanmalıdır. Hasat sabah erken veya akşamüstü yapılmalıdır. Hasatta silkeleme veya sarsma yöntemi kullanılmalı, sılıkla hasat yapılmamalıdır. Hasada iç olgunlaştığında, iç rengi krem beyaz olunca başlanır. İç olgunluğu paket doku kahverengine dönüştüğünde tamamlanır. Serin ve nemli kıyı bölgelerde kabuk çatlaması, iç olgunluğu ile aynı zamanda olurken, Sıcak ve kurak iç bölgelerde iç olgunluğu, kabuk çatlamasından 3-4 hafta önce olmaktadır. Geç hasat yapılırsa iç kararması olur. Hasat için Etrek kullanılabilir. Pratik olarak yeşil kabuk % 30-40 çatladığında hasada başlanır. Hasat edilen meyveler gölge ve havadar bir yerde kurutulur. Meyveler büyük yığın halinde veya çuvalda bekletilmemelidir. Kabukları temizlenen cevizler yıkanır, tekrar 38-43 °C'de kurutulur.

🏠: Alparslan Türkeş Bulvarı, No: 492
33740, Erdemli / MERSİN
🌐: <https://arastirma.tarimorman.gov.tr/alata>
@: alata@tarimorman.gov.tr
☎: 0 324 518 00 52
🖨: 0 324 518 00 80

T.C.

TARIM ve ORMAN BAKANLIĞI

Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü

Alata Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitüsü

Ceviz Yetiştiriciliği

Fatih TOPUZ

Ziraat Yüksek Mühendisi

Mersin-2022